

پیش بینی کارآمدی خانواده بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با میانجیگری مرزهای ارتباطی زوجینی

Predicting Family Efficiency Based on Couples' Differentiation, and Emotional Empathy with the Mediating Role of Marital Boundaries

فاطمه شیرچی / دانشجوی دکتری روان شناسی مجتمع آموزش عالی بنت الهدی جامعة المصطفی العالمیه، قم، ایران
جعفر هوشیاری / استادیار روان شناسی مجتمع آموزش عالی علوم انسانی اسلامی جامعة المصطفی العالمیه، قم، ایران

Fatemeh Shirchi / PhD student in psychology, Bint Al-Huda Higher Education Complex, Al-Mustafa Al-Alamiyah University, Qom, Iran

Jafar Hoshyari / Assistant Professor of Psychology, Islamic Humanities Higher Education Complex, Al-Mustafa Al-Alamiyah University, Qom, Iran
j.hoshyari@yahoo.com

Abstract

This study aimed to predict family efficiency based on couples' differentiation and emotional empathy, with the mediating role of marital boundaries. The research employs a descriptive-correlational method, through convenience sampling from the population of all married men and women in Qom, Iran, comprising 165 people. The study utilizes Safouraei's Family Efficiency Questionnaire and Inventory (1388), Self-Differentiation Inventory by Skowron (1998), The Questionnaire Measure of Emotional Empathy (Mehrabian & Epstein, 1972), and the Houshyari's Spouse Boundaries Questionnaire (2020). Data were analyzed using Pearson correlation, structural equation modeling. The results show there is a positive and significant relationship between couples'

چکیده

پژوهش حاضر با هدف پیش بینی کارآمدی خانواده بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با میانجیگری مرزهای ارتباطی زوجینی با روش توصیفی از نوع همبستگی صورت گرفت. نمونه آماری با روش نمونه گیری در دسترس از میان جامعه آماری تمام مردان و زنان متأهل شهر قم، به حجم ۱۶۵ نفر به دست آمد. برای انجام پژوهش از پرسش نامه های سنجش کارآمدی خانواده صفورائی، مقیاس تمایز یافتگی اسکورون، همدلی عاطفی مهرابیان و اپستین و مرزهای زوجینی هوشیاری استفاده شده است. داده ها با استفاده از روش های آماری ضریب همبستگی پیرسون، مدل معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد بین تمایز یافتگی زوجین با کارآمدی خانواده رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد؛ همچنین بین همدلی عاطفی زوجین و کارآمدی

differentiation and family efficiency. In addition, there is a positive and significant relationship between couples' emotional empathy and family efficiency. Marital boundaries partially mediated the relationship between self-differentiation and family efficiency and fully mediated the relationship between emotional empathy and family efficiency.

Key words: family efficiency, Differentiation of self, couples' emotional empathy, marital boundaries.

خانواده رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. مرزهای زوجینی در رابطه بین تمایزیافتگی خود و کارآمدی خانواده به صورت جزئی نقش میانجی دارد؛ همچنین مرزهای زوجینی در رابطه بین همدلی عاطفی و کارآمدی خانواده به صورت کامل نقش میانجی دارد.

کلیدواژه‌ها: کارآمدی خانواده، تمایزیافتگی، همدلی عاطفی زوجین، مرزهای ارتباطی زوجینی.

مقدمه

خانواده به عنوان بنیادی‌ترین واحد اجتماعی، اولین بستر شکل‌گیری بنیادهای رفتاری، مبدأ بروز عواطف انسانی و کانون صمیمانه‌ترین روابط و تعاملات بین فردی است که مورد توجه اندیشمندان و پژوهشگران بسیاری قرار داشته است. خانواده دارای کارکرد سالم، سهم سازنده‌ای در سلامت جامعه (جعفری، شریفی و هوشیاری، ۱۳۹۸) و تضمین‌کننده کیفیت زندگی و سلامت روانی خانواده و اعضای آن است (رسولی، ۱۳۹۵). کارکرد خانواده به زمینه‌هایی مانند توانایی خانواده در هماهنگی با تغییرات، حل تضادها و تعارض‌ها، همبستگی بین اعضا و موفقیت در اعمال الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد، اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده اشاره (بخشی‌پور و دیگران، ۱۳۹۱) و کارآمدی خانواده^۱ نیز به میزان موفقیت در این زمینه‌ها بستگی دارد (آذربایجانی و شجاعی، ۱۴۰۱). به بیان دیگر، کارآمدی خانواده عبارت است از ایفای مناسب نقش‌ها و وظایف خانواده در برابر اعضای خود و به تعبیر واضح‌تر تحقق تکالیف که توسط اعضا و زیرمنظومه‌های آن صورت می‌گیرد (هی‌لی، ۱۹۷۶). از نظر صفورائی (۱۳۸۸) کارآمدی خانواده عبارت است از وضعیتی که در آن خانواده با پابندی اعضای آن به اعتقادات دینی و رعایت حقوق و اخلاق اسلامی، زمینه کشف و پرورش قابلیت‌ها و توانایی‌های آنان را در ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری فراهم کند. جامعه آرمانی اسلامی جامعه‌ای است که ازدواج هدفمند در آن رواج داشته باشد و گرایش به تشکیل خانواده به عنوان ارزش و موضوعی بااهمیت مورد توجه قرار گیرد. روشن است که بنای خانواده در صورتی مایه آرامش اعضای آن خواهد شد که حفاظت از کارآمدی آن

1. efficient family

2. Haley, J.

همچون اصل تشکیل آن مورد توجه سازندگان و صاحبان سیستم خانواده قرار گیرد، در غیر این صورت خانواده به کانونی تنش‌زا و آزاردهنده تبدیل خواهد شد و اعضای آن هر لحظه آرزوی خراب شدن و یا خراب کردن آن را دارند (صفورائی، ۱۳۹۲). این هدف زمانی محقق خواهد شد که تأثیر متغیرها و عوامل گسترده‌ای که در کارآمدی خانواده نقش دارند و از طریق آنها می‌توان کارایی سازنده خانواده را پیش‌بینی کرد، تبیین و مشخص شود. یکی از این متغیرها تمایز‌یافتگی^۱ زوجین است. تمایز‌یافتگی یک شاخص کلیدی عملکرد خانواده (کاظمیان و دلاور، ۱۳۹۱) و مهم‌ترین مفهوم نظریه سیستم‌های خانواده بوئن^۲ (۱۹۷۸) است که در روابط بین فردی نقش مهمی ایفا می‌کند. بوئن (۱۹۷۸) تمایز‌یافتگی خود را به‌عنوان درجه‌ای که در آن فرد قادر است بین کارکرد عقلانی - هیجانی (درون روانی) و صمیمیت - خودمختاری (برون‌روانی) در روابط تعادل برقرار کند، تعریف می‌کند. تمایز‌یافتگی پایین اعضا از خانواده اصلی‌شان باعث اضطراب و استرس در آنها می‌شود و کارکرد فردی و اجتماعی افراد را به خاطر اضطراب مختل می‌کند و منجر به احساس بی‌کفایتی و در نتیجه خودباوری ضعیف و عزت نفس پایین می‌شود. عدم تمایز‌یافتگی در این افراد از طریق بالا بردن سطح اضطراب باعث کاهش کیفیت زندگی آنها (احدی و علیزاده اصل، ۱۳۹۰) و ناکارآمدی^۳ خانواده می‌شود. زوج‌های تمایز‌نیافته قادر نیستند فردیت و استقلال خود را از خانواده پدری خود حفظ نمایند و احتمال بیشتری دارد تا ازدواج آنها به شکست بیانجامد (بوهلندر، ۱۹۹۵، به نقل از: طالبی و غباری بناب، ۱۳۹۱). در مقابل افراد تمایز‌یافته تعریف مشخصی از خود و عقایدشان دارند. آنها می‌توانند مسئولیت بیشتری را در انتخاب جهت‌گیری‌های خود در زندگی بپذیرند و در موقعیت‌های شدیداً عاطفی، کنترل خود را از دست ندهند و منطقی و مسئولانه تصمیم‌گیری نمایند (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۰۳). هیل^۵ (۲۰۰۹) نشان داد که تمایز‌یافتگی به‌طور معنی‌داری با رضایت زناشویی ارتباط دارد و افراد متأهل با تمایز‌یافتگی بالا، رضایت زناشویی بالاتری را گزارش می‌نمودند. یافته‌های پژوهش هاوس و مالینکروود^۶ (۲۰۰۷) نیز حاکی از آن است که با افزایش سطح تمایز‌یافتگی و استقلال از خانواده اصلی، رضایت زناشویی بالاتر می‌رود. اسکورون^۷ (۲۰۰۰) در مورد ارتباط مثبت سطح تفکیک خود با کیفیت روابط نشان داد که تمایز بالا، کیفیت روابط زناشویی خوب را پیش‌بینی می‌کند؛ همچنین وی دریافت فقط

1. Differentiation of self

2. Bowen, M.

3. Dysfunction

4. Goldenberg, H. & Goldenberg, A.

5. Hill, A.

6. Haws, W. & Mallinckrodt, B.

7. Skowron, E.

بعد جدایی عاطفی و واکنش عاطفی پیش‌بینی‌کنندهٔ اختلاف زناشویی است. در پژوهش دیگر اسکورون و فریدلندر^۱ (۱۹۹۸) گزارش شده کسانی که واکنش عاطفی و جدایی عاطفی پایینی نشان می‌دهند و تمایز خود بالایی دارند، به‌گونه‌ای چشمگیر در پیوند زناشویی رضایت بیشتری تجربه می‌کنند. پژوهش نصری (۱۳۹۹)، بخشی‌زاده و دیگران (۱۳۹۸)، فعله‌کار و دیگران (۱۳۹۸)، افضل‌ی و باباخانی (۱۳۹۸)، سلیمی علویجه، پذیرا، و نامور (۱۳۹۸) گویای آن است که بین تمایز یافتگی و کیفیت زندگی رابطهٔ مثبت و معنادار وجود دارد.

از دیگر متغیرهایی که می‌تواند کارآمدی خانواده را پیش‌بینی کند، همدلی عاطفی^۲ زوجین است. این عامل روان‌شناختی بالقوه (توگنتی^۳ و دیگران، ۲۰۱۹) را اولین بار لپیز^۴ در اوایل قرن بیستم در پژوهش‌های روان‌شناسی به‌کار برده است (ایکز،^۵ ۲۰۱۳). همدلی^۶ سائق و توانایی فهم حالات، هیجان‌ها و افکار دیگران و پاسخ‌دهی به آنها با هیجان‌های متناسب و همخوان؛ یا به عبارتی توانایی سهیم شدن در احساسات دیگران و گرایش به تجربهٔ نیابتی حالات هیجانی آنهاست (استوکس، لیشر و دکر،^۷ ۲۰۰۹). همدلی دارای دو بعد شناختی و عاطفی است؛ همدلی شناختی^۸، به معنای درک و فهم احساس دیگری است و همدلی عاطفی به معنای ارتباط عاطفی با دیگران و سهیم شدن در حالات عاطفی آنهاست؛ ازاین‌رو به نظر می‌رسد همدلی عاطفی مستلزم وجود همدلی شناختی است؛ زیرا در غیاب همدلی شناختی، همدلی عاطفی نیز وجود نخواهد داشت (دیویس،^۹ ۱۹۸۳). همدلی عاطفی عنصری ضروری برای عملکردهای موفقیت‌آمیز بین‌شخصی محسوب می‌شود (سوسا^{۱۰} و دیگران، ۲۰۱۰). برانگیختگی عاطفی لازمهٔ برانگیختگی فرد برای کمک به دیگران است و تجربهٔ همدلی با حالات عاطفی دیگران با کارهای انسان‌دوستانه و کمک کردن به دیگران در ارتباط است (تامسون و بارنت،^{۱۱} ۱۹۹۵). افراد در یک ارتباط همدلانه می‌توانند عواطف و احساس‌های خود را مدیریت و رفتار خود را با انتظارات افراد جامعه هماهنگ سازند (دوآرت، پینتو - گئورا و کروز،^{۱۲} ۲۰۱۶). این امر به‌ویژه

-
1. Friedlander, M.
 2. affective empathy
 3. Tognetti, A.
 4. Lipps, T.
 5. Ickes, W.
 6. Empathy.
 7. Stocks, E., Lishner, D. & Decker. S.
 8. Cognitive empathy
 9. Davis, M.
 10. Sousa, A.
 11. Thompson, M. & Barnctt, S.
 12. Duarte, J., Pinto-Gouveia, J. & Cruz, B.

در زمینه روابط زن و مرد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ارکستر و استیونسون^۱ (۱۹۹۱) در پژوهشی نشان دادند که متغیرهای مقیاس‌های نقش‌های خانوادگی و همراهی عاطفی به وفور و به‌طور مکرر با طلاق در ارتباط است. در ایران پژوهش زینعلی و بشری (۱۳۹۹) حاکی از آن است که بین روابط عاطفی نسبتاً مطلوب و مطلوب با کارآمدی رابطه معنادار وجود دارد؛ همچنین بین روابط عاطفی نامطلوب با کارآمدی رابطه وجود ندارد. نادری، مولوی و نوری (۱۳۹۴) نیز نشان دادند که همدلی و بخشودگی از مؤلفه‌های مؤثر بر رضایت زناشویی هستند؛ همچنین کریمی وردجانی (۱۳۹۵) بر نقش تعهد زناشویی و همدلی زناشویی در میانجیگری بین خانواده اصلی و رضایت زناشویی تأکید کرد. پیش‌بینی کارآمدی بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی در تحقیقاتی بررسی شده است، اما مکانیزم اثر دو متغیر پیش‌بین در متغیر ملاک مشخص نیست. به نظر می‌رسد تمایز و همدلی از طریق بهبود مرزهای زوجینی، باعث افزایش کارآمدی می‌شود. اصطلاح مرز^۲ در خانواده، نخستین بار در نظریه ساختاری از سوی مینوچین^۳ مورد توجه قرار گرفت (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۰۳). الیزر^۴ و مینوچین (۱۹۹۰) معتقدند:

مرزهای زوجینی خانواده خطوط فرضی حاصل از الگوهای رفتاری، قوانین و انتظاراتی است که زیرمنظومه زوجینی را از سایر زیرمنظومه‌ها و بیرون خانواده متمایز کرده و کمیت و کیفیت تعاملات زوجین با یکدیگر و با بیرون از زیرمنظومه خود را معین می‌کند.

کارکرد مرز، متمایز کردن محدوده و وظایف زیرمنظومه‌هاست. هر زیرمنظومه عملکردی ویژه دارد و از اعضای خود انتظارات به‌خصوص را طلب می‌کند. تکوین مهارت‌های بین‌فردی در منظومه‌ها به آزادی زیرمنظومه از مداخله سایر زیرمنظومه‌ها بستگی دارد؛ مثلاً قابلیت تطابق و سازگاری مکمل بین زن و شوهر با شرایط جدید، مستلزم آزادی از مداخله فامیل آنها، بچه‌ها و گاه کل «برون خانواده» است (مینوچین، ۱۹۷۴).

روان‌شناسان سیستمی مانند مینوچین (۱۹۷۴) و جی‌هی‌لی (۱۹۷۶) وجود مرزهای شفاف و تصریح‌شده خانوادگی را از ضروریات کارآمدی خانواده می‌دانند، و مینوچین یکی از علل اختلال کارکرد خانواده را مرزهای نامشخص یا انعطاف‌ناپذیر دانسته و خانواده با مرزهای به‌هم‌تنیده و گسسته را ناکارآمد می‌داند (مینوچین، ۱۹۷۴).

1..Arkister, J. & Stevenson, H.

2. Boundary

3. Minuchin, C.

4. Elizur, J.

از سوی دیگر خانواده، زیرمنظومه‌ها و مرزهای آن از موضوعات مهمی است که در آموزه‌های اسلامی با اهمیت و فراوانی بالا به آن پرداخته شده است و ماهیت و محتوای مرزها به روشنی بیان شده است (بستان، ۱۳۹۲). مراد از مرزهای خانواده در رویکرد قرآنی عبارت است از آموزه‌های الزامی و غیرالزامی قرآنی که با هدف تعیین گستره و کیفیت تعاملات اعضای خانواده با یکدیگر و با بیرون از خود بیان شده و دارای کارکرد مرزی است (هوشیاری و دیگران، ۱۳۹۹). تمام خانواده‌ها ساختاری شامل خرده‌سیستم‌ها، مرزها، قواعد و نقش‌ها دارند و برای حفظ کارآمدی آن، تنظیم و کنترل ابعاد این ساختار لازم است؛ چنانچه نتایج پژوهش پیاوس، بلایز و بلو^۱ (۲۰۱۹) شاهوران‌فرد (۱۳۹۴) و شاهسوار و کچویی (۱۳۹۸) نشان داد که بین مؤلفه‌های کارآمدی خانواده با مرزهای بیرونی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. یافته‌های تقیان و قاسمی (۱۳۹۹) نیز بیانگر آن است که میان تعهد زناشویی با مرزهای زوجینی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ همچنانکه تحقیقات بسیاری، مشکلات مرزی، دخالت خانواده همسر، اقوام و خویشان را به‌عنوان مهم‌ترین علل طلاق و فروپاشی کانون خانواده دانسته‌اند. نتایج تحقیق عزیزی و دیگران (۱۳۹۵) نیز نشان داد، روابط زوجین با خانواده همسر را آسیب‌هایی نظیر مرزبندی‌های نادرست، انتظارات و توقعات بیجا، آزار و اذیت‌های کلامی و رفتاری، عدم توزیع متوازن قدرت، وابستگی‌ها و... می‌تواند تهدید کند و موجبات درگیری‌ها و اختلافات بین زوجین را فراهم آورد، که با نتایج تحقیقات شعبانی (۱۳۸۲)، ملتفت و احمدی (۱۳۸۱)، زرگر و نشاط‌دوست (۱۳۸۶) و بنی‌جمال و دیگران (۱۳۸۳) همسو است.

با اینکه تحقیقات بسیاری در زمینه کارآمدی خانواده صورت گرفته، با توجه به نقش بنیادین و بی‌بدیل خانواده در ساختار یک جامعه کارآمد و سازنده، شناسایی دیگر عوامل دخیل در کارآمدی خانواده ضروری به نظر می‌رسد؛ همچنین با توجه به اهمیت وجود تمایز یافتگی، همدلی عاطفی و مرزهای ارتباطی در زوجین و تأثیر آن بر کارآمدی خانواده و فقدان پژوهش در این زمینه، ضروری بود که کارآمدی خانواده بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی با میانجیگری مرزهای زوجینی مورد بررسی قرار گیرد؛ از این‌رو هدف پژوهش فوق بررسی پیش‌بینی کارآمدی خانواده بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با میانجیگری مرزهای ارتباطی زوجینی است.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع همبستگی است. در این پژوهش، کارآمدی خانواده به‌عنوان متغیر ملاک، تمایز یافتگی متغیر

1. Piazzesi, C., Blais, M & Belleau, H.

پیش‌بین اول، همدلی عاطفی زوجین متغیر پیش‌بین دوم و مرزهای ارتباطی زوجین به‌عنوان متغیر میانجی است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی زوجین متأهل شهر قم در سال ۱۴۰۰ بود که با استفاده از فرمول تاباچنیک و فیدل^۱ (۲۰۰۷)، ۱۶۵ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انجام شد. برای گردآوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد:

مقیاس سنجش کارآمدی خانواده از دیدگاه اسلام (SFEQ):^۲ پرسش‌نامه ۷۹ سؤالی سنجش کارآمدی خانواده از دیدگاه اسلام (SFEQ) توسط صفورائی (۱۳۸۸) و برگرفته از آیات و روایات اسلامی تهیه و اعتباریابی شد. پرسش‌نامه دارای سه شاخص بینشی، اخلاقی و حقوقی و در مجموع دارای ده مؤلفه است. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: ازدواج و رضایت جنسی، خوش‌بینی و رضامندی، نقش‌ها و مرزها، مدیریت مالی، فرزند و فرزندپروری، واقع‌بینی و اعتماد متقابل، تعهد و مسئولیت‌پذیری، کنترل رفتار، جهت‌گیری مذهبی، صمیمیت و همدلی. طبق گزارش صفورائی (۱۳۸۸)، ضریب همسانی درونی بر اساس آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه ۰/۸۹۱، شاخص بینشی ۰/۸۹۲ و شاخص حقوقی ۰/۷۶۷ است؛ همچنین اعتبار پرسش‌نامه از طریق دو نیمه کردن بر اساس ضریب اسپیرمن براون ۰/۸۳۴ و بر اساس ضریب دو نیمه‌سازی گاتمن ۰/۸۳۳ به‌دست آمده است. هوشیاری، تقیان و صفورائی (۱۳۹۵) با استفاده از نظریه سؤال - پاسخ، پرسش‌نامه فوق را مجدد هنجاریابی و در نهایت با ۶۰ سؤال ارائه کردند. برای بررسی روایی کل پرسش‌نامه کوتاه‌شده و مؤلفه‌های آن از همبستگی بین نمرات حاصل از کل مقیاس و مؤلفه‌ها در دو فرم اولیه و کوتاه استفاده شد. همبستگی بین دو فرم برای کل مقیاس ۰/۹۹، در مورد شاخص بینشی ۰/۹۹۶، در ارتباط با شاخص حقوقی ۰/۹۳۶ و در مورد شاخص اخلاقی نیز ۰/۹۸۴ است. برای تعیین میزان همسانی دو فرم در طبقه‌بندی آزمودنی‌ها از میانه استفاده شد. میزان توافق در نمره کل دو فرم ۹۹/۶ درصد، برای شاخص بینشی نیز درصد توافق دو فرم ۹۹ درصد، برای شاخص حقوقی، میزان توافق مربوط به دو فرم ۸۹/۳ درصد و دو فرم در شاخص اخلاقی ۹۶/۴ درصد توافق داشته‌اند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که فرم کوتاه به اندازه فرم اولیه روایی دارد (هوشیاری، ۱۳۹۵).

مقیاس تمایز یافتگی اسکورون و فریدلندر (R-DSI):^۳ این پرسش‌نامه توسط اسکورون و فریدلندر (۱۹۹۸) تهیه و سپس توسط اسکورون و اسمیت^۴ (۲۰۰۳) مورد تجدید نظر قرار گرفت. این پرسش‌نامه دارای ۴۶ گویه است و تمرکز اصلی آن بر روی ارتباطات مهم زندگی و روابط افراد با خانواده اصلی است.

1. Tabachnick, B. & Fidell, L.

2. Safurayi Family Efficiency Questioner based on Islamic view

3. Differentiation of Self Inventory Revised

4. Schmitt, A.

این پرسش‌نامه یک نمره کل (تمایز یافتگی خود) و چهار خرده‌آزمون واکنش عاطفی،^۱ گریز عاطفی،^۲ آمیختگی با دیگران^۳ و موقعیت من^۴ را دربر می‌گیرد. اسکورون و فریدلندر (۱۹۹۸) همبستگی درونی پرسش‌ها را با آلفای کرونباخ برای پرسش‌نامه و خرده‌آزمون‌های آن چنین به‌دست آوردند: کل پرسش‌نامه ۰/۸۸، واکنش عاطفی ۰/۸۳، گریز عاطفی ۰/۸، آمیختگی با دیگران ۰/۸۲ و جایگاه من ۰/۸۰. در بررسی رشیدی (۱۳۹۵) آلفای کرونباخ پرسش‌نامه ۰/۸۳ به‌دست آمد. در پژوهش بخشی‌زاده و دیگران (۱۳۹۸) پایایی این ابزار و خرده‌آزمون‌های آن چنین به‌دست آمد: کل پرسش‌نامه ۰/۸، واکنش عاطفی ۰/۶۵، گسلش عاطفی ۰/۶۳، جایگاه من ۰/۴۲، آمیختگی با دیگران ۰/۳ را گزارش نمود. اسکورون و فریدلندر (۱۹۹۸) در یک تحقیق بر روی ۳۱۳ دانشجوی آمریکایی، ضرایب روایی سازه پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود با پرسش‌نامه اضطراب حالت - صفت را در کل مقیاس ۰/۶۴ - ($P < ۰/۰۰۰۱$) و برای خرده‌مقیاس‌های هم‌آمیختگی با دیگران ۰/۱۶ -، موقعیت من ۰/۱ -، گسلش هیجانی ۰/۵۵ - و واکنش پذیری هیجانی ۰/۵۸ - به‌دست آوردند که همه به غیر از هم‌آمیختگی با دیگران، در سطح $P < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار بودند. اسکین (۱۳۸۴) برای بررسی روایی محتوایی پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود از ده نفر از صاحب‌نظران در این زمینه نظرخواهی کرد که همه آنها روایی محتوایی پرسش‌نامه فوق را تأیید کردند. بهات (۲۰۰۱)، به نقل از: علیکی و نظری، (۱۳۸۷) ضریب پایایی آلفای کرونباخ کل پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود را ۰/۸۱ و برای خرده‌مقیاس واکنش‌پذیری هیجانی ۰/۸۱، موقعیت من ۰/۶۹، گسلش هیجانی ۰/۶۵ و برای هم‌آمیختگی با دیگران ۰/۶۰ گزارش داده‌اند.

پرسش‌نامه همدلی عاطفی زوجین مهرابیان و اپستین:^۵ این ابزار که مهرابیان و اپستین (۱۹۷۲) آن را طراحی نمودند، یک مقیاس ۳۳ گویه‌ای است که پاسخ‌های عاطفی فرد به واکنش عاطفی دیگران را می‌سنجد. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در نمونه‌ای متشکل از ۹۲۴ نفر بررسی شد و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به‌دست آمد که نشانه همسانی درونی خوب آن است. به منظور بررسی روایی سازه این مقیاس، از تحلیل عاملی اکتشافی^۶ با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی برای کل شرکت‌کنندگان استفاده شد. در تحلیل چرخش‌نیافته، بار عاملی اکثر گویه‌های مقیاس روی یک عامل کلی (همدلی عاطفی) قرار گرفت که ۶۷٪ واریانس کل را تبیین می‌کند. روایی هم‌گرا و^۷ تشخیص

1. Emotional reactivity

2. Emotional cut off

3. Fusion with others

4. I-Position

5 The Empathy Scale. Mehrabian, Albert & Epstein, Norman

6. exploratory factor analysis

7. convergent

افتراقی^۱ آن از طریق اجرای هم‌زمان سیاهه سلامت روانی^۲ و فهرست عواطف مثبت و منفی^۳ محاسبه شد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که نمره آزمودنی‌ها در مقیاس همدلی عاطفی با بهزیستی روان‌شناختی، عواطف مثبت، همبستگی مثبت و با درماندگی روان‌شناختی و عواطف منفی، همبستگی منفی دارد. این نتایج روایی هم‌گرا و تشخیص افتراقی مقیاس همدلی عاطفی را تأیید می‌کند (بشارت و دیگران، ۱۳۹۰).

پرسش‌نامه مرزهای ارتباطی زوجینی هوشیاری (H.SBQ):^۴ پرسش‌نامه ۶۶ سؤالی مرزهای زوجینی خانواده در سال ۱۳۹۹ توسط هوشیاری بر اساس آموزه‌های اسلامی ساخته و ویژگی‌های روان‌سنجی آن بررسی شده است و شش زیرمؤلفه تعهد خاص زناشویی، مرزهای تعاملات جنسی زوجین، مرزهای تعاملات غیرجنسی زوجین، فضای روانی - فیزیکی اختصاصی، رازداری خانوادگی - زناشویی و حدود انتظارات دوسویه را اندازه‌گیری می‌کند. روایی ابزار با روش تحلیل عاملی تأیید و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ محاسبه شد. به منظور بررسی روایی سازه و برآورد پارامترهای گویه‌ها بر روی نمونه‌ای ۵۰۸ نفری از جامعه آماری اجرا شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدکننده روایی سازه و مرزهای زوجینی است و کلیه شاخص‌ها نشان‌دهنده برازش مناسب مدل تحلیل عاملی تأییدی مرزهای درونی زوجینی است. به‌عنوان شاهی بر روایی سازه، میانگین نمره دو گروه از پاسخ‌گویان با هم مقایسه شد. نتایج نشان داد به‌صورت معناداری میانگین نمره مرز در گروه پاسخ‌گویان دارای اختلال خانواده کمتر از میانگین نمره در خانواده‌های عادی است و پرسش‌نامه به خوبی توانسته بین دو گروه خانواده‌های عادی و دارای اختلال خانوادگی تفکیک قائل شود.

یافته‌های پژوهش

نمونه مورد مطالعه شامل ۱۶۵ نفر (۹۴ زن و ۷۱ مرد) آزمودنی بود که بیشترین فراوانی ۸۸ نفر (۵۳/۴ درصد) مربوط به گروه سنی ۳۱-۴۰ سال است. ۲۷/۹ درصد پاسخ‌گویان در بازه سنی ۳۶-۴۰ سال و ۲۵/۵ درصد پاسخ‌گویان در بازه سنی ۳۱-۳۵ سال بوده‌اند. افرادی که در بازه سنی ۲۶-۳۰ سال و ۴۱-۴۵ سال بوده‌اند به ترتیب ۱۳/۹ و ۱۲/۷ درصد کل پاسخ‌گویان را تشکیل داده‌اند. هریک از دو گروه سنی ۲۵-۲۰ سال و ۵۰-۴۶ سال، ۶/۷ درصد کل پاسخ‌گویان را تشکیل داده‌اند. از نظر نوع تحصیلات ۴۴ نفر (۲۶/۷

1. discriminat
2. mental healthy inventory
3. positive & negative schedule
- 4..Houshyari Spousal Boundaries Questioner

درصد) تحصیلات حوزوی، ۵۴ نفر (۳۲/۷ درصد) تحصیلات دانشگاهی، ۲۳ نفر (۱۳/۹ درصد) تحصیلات حوزوی و دانشگاهی و ۴۴ نفر (۲۶/۷ درصد) هیچ کدام بود. میانگین سن ازدواج پاسخ‌گویان، ۲۱ سال و میانگین مدت زمان تأهل پاسخ‌گویان ۱۵ سال با انحراف معیار ۷/۹۷ بود. نتایج مربوط به میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی بین متغیرهای پژوهش در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱: آمارهای توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
کارآمدی خانواده	۱۴۰/۴	۲۰/۰۴	-۰/۱۹	-۰/۱۶
تمایز یافتگی	۱۶۷/۸	۲۶/۸۴	۰/۴۳	۰/۵۷
همدلی عاطفی زوجین	۲۰۸/۵	۲۴/۷۹	-۰/۱۵	-۰/۲۲
مرزهای زوجینی	۲۱۴/۷	۲۳/۶۰	-۰/۶۸	۰/۴۴

میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی متغیرهای تحقیق و زیرمقیاس‌های آن در جدول فوق ارائه شده است. از آنجاکه میزان کجی و کشیدگی متغیرهای تحقیق بین ۲- تا ۲+ است، می‌توان گفت توزیع متغیرهای تحقیق متقارن بوده و به توزیع نرمال نزدیک است.

جدول ۲: ضرایب همبستگی متغیرهای کارآمدی خانواده و تمایز یافتگی زوجین

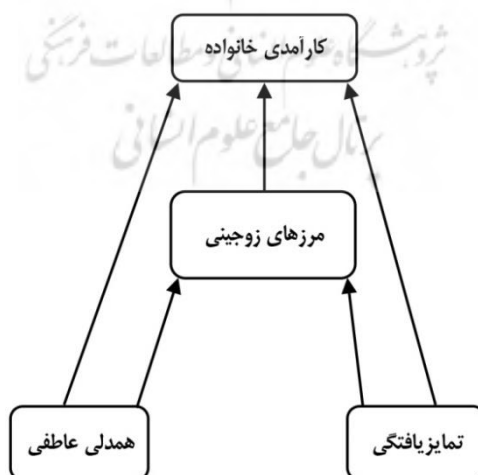
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
بینشی	۱							
حقوقی	۰/۷۸۰***	۱						
اخلاقی	۰/۸۱۶***	۰/۸۴۸***	۱					
کارآمدی خانواده	۰/۹۲۶***	۰/۹۱۱***	۰/۹۶۴***	۱				
واکنش‌پذیری هیجانی	۰/۲۶۸***	۰/۱۵۷*	۰/۳۱۶***	۰/۲۳۵***	۱			
موقعیت من	۰/۳۴۴***	۰/۲۶۷***	۰/۳۹۰***	۰/۳۲۲***	۰/۴۶۲***	۱		
گسلش هیجانی	۰/۳۷۶***	۰/۳۳۱***	۰/۳۴۶***	۰/۳۷۶***	۰/۵۴۸***	۰/۳۰۱***	۱	
هم‌آمیختگی با دیگران	۰/۰۷۶	-۰/۰۰۱	۰/۰۳۰	۰/۰۴۲	۰/۷۲۳***	۰/۳۹۸***	۰/۳۶۸***	۱
تمایز یافتگی	۰/۳۳۵***	۰/۲۳۵***	۰/۲۷۸***	۰/۳۰۷***	۰/۸۹۶***	۰/۶۶۶***	۰/۷۲۱***	۰/۸۱۳***

تمایز یافتگی زوجین با کارآمدی خانواده رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. رابطه بین کارآمدی خانواده با همه زیرمقیاس‌های تمایز یافتگی زوجین به جز زیرمقیاس «هم‌آمیختگی با دیگران» مثبت و معنی‌دار است. بین زیرمقیاس مذکور و کارآمدی خانواده رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بین تمایز یافتگی زوجین و هر سه زیرمقیاس کارآمدی خانواده رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۳: ضرایب همبستگی متغیرهای کارآمدی خانواده و همدلی عاطفی زوجین

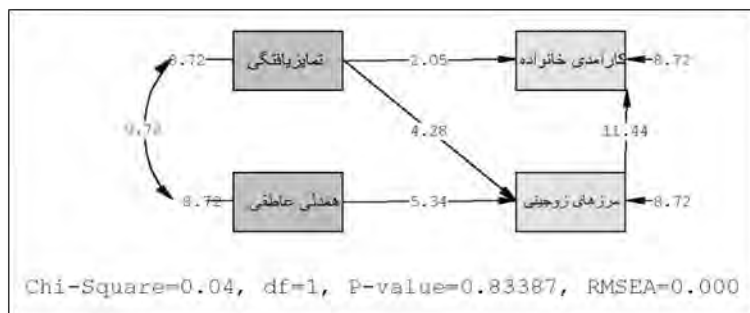
۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
										۱	بینشی
									۱	۰/۷۳۰**	حقوقی
								۱	۰/۸۱۳**	۰/۷۷۱**	اخلاقی
							۱	۰/۹۵۶**	۰/۸۹۱**	۰/۹۰۵**	کارآمدی خانواده
						۱	۰/۰۰۴	۰/۰۱۲	۰/۰۲۱	-۰/۰۱۸	همدلی واکنشی
					۱	۰/۲۲۴**	۰/۰۹۱	۰/۱۰۱	۰/۰۵۰	۰/۰۸۲	همدلی بیانی
				۱	۰/۲۹۲**	۰/۵۲۳**	۰/۱۸۳*	۰/۱۶۲*	۰/۱۵۶	۰/۱۸۸*	همدلی مشارکتی
			۱	۰/۳۹۸**	۰/۰۳۷	۰/۴۰۵**	-۰/۰۴۲	۰/۰۰۷	-۰/۰۲۰	-۰/۱۱۵	اثرپذیری عاطفی
		۱	۰/۴۰۶**	۰/۴۵۱**	۰/۲۹۷**	۰/۴۱۰**	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	۰/۰۶۸	۰/۰۳۱	ثبات عاطفی
	۱	۰/۲۷۵**	۰/۳۳۱**	۰/۴۴۶**	۰/۳۳۵**	۰/۲۸۷**	۰/۱۱۷	۰/۱۴۲	۰/۱۱۱	۰/۰۵۹	همدلی نسبت به دیگران
۱	۰/۲۱۸**	۰/۲۸۴**	۰/۴۸۱**	۰/۱۳۵	-۰/۰۱۸	۰/۰۹۲	-۰/۱۷۸*	-۰/۱۵۱	-۰/۰۵۸	-۰/۲۵۳**	کنترل
۰/۰۶۳	۰/۶۱۶**	۰/۵۸۸**	۰/۲۱۹**	۰/۶۲۰**	۰/۷۱۳**	۰/۳۸۶**	۰/۲۶۳**	۰/۲۵۸**	۰/۲۱۱**	۰/۲۴۳**	همدلی عاطفی زوجین

بین همدلی عاطفی زوجین و کارآمدی خانواده رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. همدلی عاطفی زوجین با زیرمقیاس‌های کارآمدی خانواده نیز رابطه مثبت و معنی داری دارد. بین کارآمدی خانواده با زیرمقیاس‌های همدلی عاطفی به جز دو زیرمقیاس «همدلی مشارکتی» و «کنترل» رابطه معنی داری وجود ندارد. رابطه بین کارآمدی خانواده و همدلی مشارکتی مثبت و رابطه آن با کنترل منفی است. برای بررسی نقش میانجی مرزهای زوجینی در رابطه بین تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با کارآمدی خانواده، از تحلیل مسیر معادلات ساختاری استفاده شده است. نمودار معادلات مذکور در نمودار (۱) ارائه شده است.

نمودار ۱: مسیر پیشنهادی ارتباط بین تمایز یافتگی و همدلی با کارآمدی خانواده از طریق مرزهای زوجینی

در تحلیل صورت گرفته ارتباط مستقیم بین همدلی عاطفی و کارآمدی خانواده معنی‌دار نبود که از مدل فوق حذف شد. بنابراین مدل ذیل به عنوان مدل نهایی مورد تأیید قرار گرفت.

نمودار ۲: مسیر نهایی ارتباط بین تمایز یافتگی و همدلی عاطفی با کارآمدی خانواده از طریق مرزهای زوجینی

شاخص‌های برازش مدل ($\chi^2/df = 0/04$ و $RMSEA = 0/00$ ، $IFC = 0/99$ ، $IFI = 0/99$ ، $AGFI = 0/99$) نشان‌دهنده مناسب بودن مدل معادلات ساختاری برای پیش‌بینی کارآمدی خانواده بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با میانجیگری مرزهای ارتباطی زوجینی است. جدول شماره (۲) ضرایب مسیر و اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول ۲: مسیرهای آزمون شده در نمودار مسیر

R2	اثر کل		اثر غیرمستقیم		اثر مستقیم		متغیر برون‌زا	متغیر درون‌زا
	t	ضریب استاندارد	t	ضریب استاندارد	t	ضریب استاندارد		
0/52	11/44	0/68	-	-	11/44	0/68	مرزهای زوجینی	کارآمدی خانواده
	4/43	0/33	4/01	0/2	0/05	0/12	تمایز یافتگی	
	4/84	0/25	4/84	0/25	-	-	همدلی عاطفی	
0/25	4/28	0/30	-	-	4/28	0/30	تمایز یافتگی	مرزهای زوجینی
	5/34	0/38	-	-	5/34	0/38	همدلی عاطفی	

همان‌گونه که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، سه متغیر مرزهای زوجینی، تمایز یافتگی و همدلی عاطفی از طریق مسیر آزمون شده، ۵۲ درصد واریانس کارآمدی خانواده را پیش‌بینی می‌کنند. مرزهای زوجینی بر کارآمدی خانواده فقط اثر مستقیم دارد، همدلی عاطفی تنها اثر غیرمستقیم دارد، اما تمایز یافتگی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم بر کارآمدی خانواده اثر دارد. همه اثرات مستقیم و غیرمستقیم، مثبت و معنی‌دار است.

تمایز یافتگی زوجین و همدلی عاطفی بر مرزهای زوجینی فقط اثر مستقیم دارد. اثر مستقیم هر دو متغیر بر مرزهای زوجینی مثبت و معنی‌دار است. دو متغیر تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین ۰/۲۵ درصد از واریانس مرزهای زوجینی را تبیین می‌کنند. از آنجاکه همبستگی پیرسون همدلی عاطفی و کارآمدی خانواده مثبت و معنی‌دار بود (جدول ۳)، اما در مدل تحلیل مسیر این مسیر غیر معنی‌دار شده است، می‌توان گفت مرزهای زوجینی در رابطه بین همدلی عاطفی و کارآمدی خانواده نقش میانجی دارد و این رابطه را به صورت کامل واسطه‌گری می‌کند.

همبستگی پیرسون تمایز یافتگی و کارآمدی خانواده مثبت و معنی‌دار بود (جدول ۲). در مدل تحلیل مسیر نیز این مسیر معنی‌دار شده است، اما ضریب استاندارد این مسیر کاهش یافته است، می‌توان گفت مرزهای زوجینی در رابطه بین تمایز یافتگی خود و کارآمدی خانواده به صورت جزئی نقش میانجی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی کارآمدی خانواده بر اساس تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با میانجیگری مرزهای ارتباطی زوجینی بود. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد بین تمایز یافتگی زوجین با کارآمدی خانواده رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته‌ها با نتایج مطالعات هیل (۲۰۰۹)، هاوس و مالینکروود (۲۰۰۷)، اسکورون (۲۰۰۰)، اسکورون و فریدلندر (۱۹۹۸)، نصری (۱۳۹۹)، بخشی‌زاده و دیگران (۱۳۹۸)، فعله‌کار و دیگران (۱۳۹۸)، افضل‌ی و باباخانی (۱۳۹۸)، روشن‌نژاد و دیگران (۱۳۹۸)، کشاورز افشار و دیگران (۱۳۹۷) و همایی و دشت‌بزرگی (۱۳۹۷) همخوان و با پژوهش مجد و دیگران (۱۳۹۴)، قاسمی‌مقدم و علی‌آبادی (۱۳۹۳) ناهمخوان است. در تبیین نقش مؤلفه‌های تمایز یافتگی با کارآمدی خانواده می‌توان گفت تمایز یافتگی به عنوان مهم‌ترین مفهوم در نظریه خانواده بوئن (۱۹۸۷) و یکی از کارکردهای سیستم عاطفی خانواده است که در روابط بین فردی نقش مهمی ایفا می‌کند. از نظر بوئن تمایز یافتگی با توجه به کارکرد بین فردی، توجه به تجربه کردن صمیمیت همراه با استقلال در روابط بین فردی و تعادل مناسب میان آنها را نشان می‌دهد (تواسون و فریدلندر،^۱ ۲۰۰۰). فرایندی که در آن، فرد یاد می‌گیرد جهت و مسیر خود را در زندگی ترسیم کند بی‌آنکه دائماً از رهنمودهای خانواده یا دیگران پیروی کند. این افراد با توجه به اینکه تعریف مشخصی از خود و عقایدشان دارند، می‌توانند مسئولیت بیشتری را در انتخاب جهت‌گیری‌های خود در زندگی بپذیرند و در موقعیت‌های شدیداً عاطفی، کنترل خود را از دست ندهند و منطقی و مسئولانه تصمیم‌گیری نمایند (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۰۳). فرد تمایز یافته به خوبی با اضطرابش کنار آمده و در

برابر ناکارآمدی‌های طولانی مقاوم است و قادر به برقراری ارتباط با دیگران، بدون گم کردن «خود» یا آمیخته شدن با دیگران است (هیل، ۲۰۰۹). در مقابل، افراد تمایز نایافته که هویت تعریف‌شده‌ای ندارند، در تنش‌ها و مسائل بین اشخاص موجود همراه با موج عاطفی خانواده حرکت می‌کنند و در نتیجه اضطراب مزمن بالایی را تجربه کرده و مستعد مشکلات روان‌شناختی و بروز نشانه‌های بیماری هستند (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۰۳). چنانچه ازدواج بر پایه معیارهای صحیح و آگاهانه صورت گیرد، به‌طوری‌که هریک از زوجین درحالی‌که به لحاظ فردی از پختگی و تمایز کافی جهت تشکیل زندگی مشترک برخوردار بوده، ازدواج فرصت ادامه رشد فردی و خانوادگی را فراهم می‌سازد. بدین صورت که پس از ازدواج هریک از همسران در راستای رشد خانوادگی می‌توانند برای دستیابی به اهداف فردی خود نیز تلاش کنند. این امر موجب رضایتمندی از پیوند زناشویی، عملکرد بهتر خانواده و در نهایت شکل‌گیری خانواده‌های کارآمد می‌شود.

یافته دیگر پژوهش حاضر این است که بین همدلی عاطفی زوجین و کارآمدی خانواده رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همدلی عاطفی زوجین با زیرمقیاس‌های کارآمدی خانواده نیز رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. بین کارآمدی خانواده با زیرمقیاس‌های همدلی عاطفی به‌جز دو زیرمقیاس «همدلی مشارکتی» و «کنترل» رابطه معنی‌داری وجود ندارد. رابطه بین کارآمدی خانواده و همدلی مشارکتی مثبت و رابطه آن با کنترل منفی است. این یافته‌ها با نتایج مطالعات ارکیستر و استیونسون (۱۹۹۱)، زینعلی تاجانی و بشری (۱۳۹۹)، حیرانی و حیرانی (۱۳۹۹)، فتوت، قهاری و سالمی خامنه (۱۳۹۸)، جهان‌دوست، علاءالدینی و براتی (۱۳۹۸)، جعفری و دیگران (۱۳۹۸)، کریمی وردنجانی (۱۳۹۵)، نادری و دیگران (۱۳۹۴) همخوان و با تاجیک (۱۳۹۴) ناهمسو است. در تبیین نتایج فوق می‌توان گفت یکی از اهداف مهم تشکیل خانواده، تأمین و ارضای نیازهای عاطفی و مقابله با بحران در این زمینه است (علینی، ۱۳۹۳). ازدواج معمولاً اصلی‌ترین و مهم‌ترین زمینه‌ای است که عملکرد و اثر صمیمیت و روابط اجتماعی رشدیافته در آن تجلی پیدا می‌کند (علی‌اکبری دهکردی، ۱۳۸۹)، و اصولاً یکی از عوامل مهمی که انسان را به سوی ازدواج و تشکیل خانواده سوق می‌دهد، همین نیاز به عاطفه و همراهی دیگران است. بر همین اساس می‌توان ادعا کرد که نیرومندترین عامل دوام و رشد خانواده، عاطفه و محبت و بهترین عامل استحکام و بقای آن برانگیختن عواطف متقابل افراد خانواده خصوصاً زوجین نسبت به یکدیگر است (مصباح یزدی، ۱۳۹۱، ج ۳، ص ۷۲)، به‌گونه‌ای که یکی از کارکردهای مهم خانواده، برقراری روابط عاطفی بین زن و شوهر و گسترش روابط روان‌شناختی است، که مایه آرامش هر دوی آنها می‌شود و اگر نیازهای زوجین برطرف نشود و به راه‌حل مثبتی جهت دستیابی به نیازهای آنها نرسند، استرس، ناکامی، سرخوردگی، خشم و در نهایت دلزدگی زناشویی بروز پیدا می‌کند (علی‌اکبری دهکردی،

۱۳۸۹). اهمیت این مسئله به قدری است که برقراری روابط عاطفی زوجین در منابع دینی به عنوان یکی از کارکردها و شاخص‌های کارآمدی خانواده مورد توجه ویژه قرار گرفته است. مهربانی در نگاه، گرفتن دست‌ها (متقی هندی، ۱۴۱۹ق، ج ۱۶، ص ۲۷۶)، اظهار مهربانی و محبت (متقی هندی، ۱۴۱۹ق، ج ۷، ص ۲۲۵؛ نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۱۵۷)، خوش رفتاری و مهرورزی (حلی، ۱۴۰۷ق، ص ۹۱)، ابراز علاقه و عشق در گفتار (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۵۶۹)، پرهیز از آزار رساندن و سخت‌گیری (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۳۲۵)، همدلی عاطفی (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۵۲)، نشستن در کنار یکدیگر (محمّدی ری‌شهری، ۱۳۸۴، ج ۴، ص ۲۸۷)، عشق به خانواده در راستای عشق به خداوند (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۱۵۷)، دفع بدی اعضای خانواده با خوبی (محمّدی ری‌شهری، ۱۳۸۴، ج ۵، ص ۵۵)، تلاش در جهت رفع حاجت اعضای خانواده (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۸۸)، دلجویی از اعضای خانواده هنگام مورد آزار قرار گرفتن از سوی انسان (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴، ص ۲۳۸) و دفاع از همسر (حر عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۵، ص ۱۲۰) از جمله تجویزات اسلامی در راستای ایجاد ارتباط همدلانه زوجینی است که نقش مهمی در کارآمدی خانواده ایجاد می‌کنند.

رعایت مهرورزی و ارتباط عاطفی طبق دستورات اخلاقی یک امر خصوصی در زندگی شخصی نیست که فقط یک مسئله مقدس، روحانی و معنوی باشد که تنها برای زندگی آخری فایده داشته باشد؛ بلکه همه مسائل اخلاقی، آثاری در زندگی مادی و معنوی جامعه بشری و انسانی دارد که بدون آن زندگی انسانی مفهوم خود را از دست خواهد داد. درست است که زندگی فرد نیز بدون اخلاق لطافت و شکوفایی و زیبایی ندارد؛ ولی مهم‌تر از زندگی فردی، خانواده و زندگی اجتماعی است که با حذف و یا کمرنگ شدن مسائل اخلاقی به سرنوشت نامطلوبی گرفتار می‌شود و کارآمدی خانواده دچار اختلال می‌گردد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۷). تلاش برای عمل به مقررات و قوانین بدون پشتوانه اخلاق در خانواده و بلکه باید گفت در هیچ جا ثمری ندارد. در مقابل، ایمان و اخلاق بهترین ضامن اجرای قوانین و مقررات در کانون خانواده است و کارآمدی آن را تضمین می‌کند (صفورائی، ۱۳۹۷).

از دیگر یافته‌های پژوهش آن است که مرزهای زوجینی در رابطه بین تمایز یافتگی و کارآمدی خانواده به صورت جزئی نقش میانجی دارد. نتایج فوق با نتایج پژوهش تقیان و قاسمی (۱۳۹۹) همخوانی دارد. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت با توجه به اینکه خودتمایز یافتگی عبارتند از ترکیبی پیچیده‌ای از بلوغ عاطفی، توانایی تفکر منطقی در یک موقعیت عاطفی و توانایی حفظ روابط عاطفی نزدیک (دراک، ۲۰۱۱) و توانایی است که به مالکیت و مسئولیت تمامی افکار، احساسات و انجام اعمال

بر طبق آنها به صورت آگاهانه اشاره دارد (پلگ، ۲۰۰۵)^۱، افراد تمایز یافته به دلیل اینکه تعریف مشخصی از خود و عقایدشان دارند و می‌توانند جهت خویش را در زندگی انتخاب کنند، قادرند مرزهای ارتباطی را در روابط بین فردی حفظ نمایند. این افراد در برابر ناکارآمدی‌های طولانی مقاوم‌اند و بدون گم کردن «خود» یا آمیخته شدن با دیگران قادر به برقراری ارتباط با دیگران هستند. بنابراین ناکارآمدی درجه‌ای است که فرد یا سیستم، فاقد تمایزیافتگی مناسب بوده که منتج به آمیختگی خود و بروز نشانگان روانی، فیزیکی یا اجتماعی می‌شود (هیل، ۲۰۰۹)، به گونه‌ای که در رابطه زناشویی هرگاه سطح تمایزیافتگی هر دو زوج پایین باشد، آمیزش عاطفی بیشتری روی می‌دهد که این حالت منجر به کاهش کیفیت زناشویی و سازگاری پایین در روابط زناشویی می‌شود. در عوض زوج‌هایی که حداقل آمیزش عاطفی را با هم دارند، بیشترین فردیت را نیز دارند و این، امکان با هم بودن باثبات و محکم‌تری به آنها می‌دهد (یوئن، ۱۹۷۸). بنابراین با توجه به اینکه ارتباط و تأثیرگذاری سازنده هریک از زیرنظام‌های خانواده منوط به ایجاد مرزها در خانواده و بین زیرنظام‌ها با یکدیگر است (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۰۳)، تمایزیافتگی زوجین زمانی منجر به کارآمدی خانواده می‌شود که مرزهای زوجینی بهنجار محقق شده باشد.

یافته دیگر پژوهش حاضر نشان داد مرزهای زوجینی در رابطه بین همدلی عاطفی و کارآمدی خانواده نقش میانجی دارد و این رابطه را به صورت کامل واسطه‌گری می‌کند. در تبیین یافته حاضر می‌توان گفت وجود ارتباطات همدلانه و بر پایه عاطفه و صداقت بین زوجین، یکی از مهم‌ترین عوامل تشکیل کارآمدی خانواده است (علینی، ۱۳۹۳). همدلی عاطفی به عنوان یکی از ویژگی‌های رفتار بین فردی برای برقراری ارتباط مؤثر در دنیای اجتماعی، توانایی عاطفی و شناختی حالات روانی (احساسات، افکار و انگیزه‌ها) دیگران و پاسخ‌دهی مناسب به آنها با هیجان‌های مناسب می‌باشد (کانراس، میر و بوشمن، ۲۰۱۸)^۲، که باعث می‌شود تا افراد بتوانند آرا و عقاید دیگران را درک و رفتارشان را پیش‌بینی و به آنها پاسخ مناسب دهند (موسوی، خسروی و دهشیری، ۱۳۹۶). اگرچه با تحقق پیمان زناشویی، احساس علاقه، محبت و همدلی به طور تکوینی بین زوجین به وجود می‌آید؛ اما استحکام، ثبات و تکوین مهارت‌های بین فردی در منظومه‌ها به آزادی زیرمنظومه از مداخله سایر زیرمنظومه‌ها بستگی دارد. رعایت مرزها در روابط افراد موجب درک بهتری از احساس، افکار و رفتارهای یکدیگر شده و پاسخ‌دهی متناسب به آنها با هیجان‌های مناسب صورت می‌گیرد. احترام متقابل، اعتماد و صداقت، مسئولیت‌پذیری نسبت به یکدیگر، پیشرفت و توسعه فردی دو طرف، تداوم و تقویت همدلی و

1. Peleg, O.

2. Konrath, S., Meier, B. & Bushman, B.

پرورش عشق میان زوجین و در نهایت کارآمدی خانواده از جمله نتایجی است که با رعایت حد و مرزها در ارتباطات زوجینی حاصل می‌شود. در مقابل، ورود به فاصله‌های روان‌شناسی افراد موجب سلب حق آزادی، احساس عدم امنیت، احساس تنش و عدم صمیمیت می‌شود. بنابراین با توجه به اینکه ارتباط و تأثیرگذاری سازندهٔ هریک از زیرنظام‌های خانواده منوط به ایجاد مرزها در خانواده و بین زیرنظام‌ها با یکدیگر است، همدلی عاطفی زوجین زمانی منجر به کارآمدی نظام خانواده می‌شود که مرزبندی و رعایت حریم همسران محقق شده باشد.

از دیگر یافته‌های پژوهش آن است که مرزهای زوجینی در رابطهٔ بین تمایز یافتگی و همدلی عاطفی با کارآمدی خانواده، نقش میانجی دارد. در تبیین نتیجهٔ فوق می‌توان گفت در رویکرد ساختاری، خانواده به‌عنوان سیستمی تلقی می‌شود که از طریق خرده‌سیستم‌هایی عمل می‌کند که نیازمند وضوح و نفوذپذیری کافی مرزهاست (دوهرتی و مک دانیل، ۱۳۸۹). طبق این رویکرد تمام خانواده‌ها ساختاری شامل خرده‌سیستم‌ها، مرزها، قواعد و نقش‌ها دارند و برای حفظ کارآمدی آن، تنظیم و کنترل ابعاد این ساختار لازم است. توجه به مرزهای خانواده در این میان اهمیت بسزایی دارد و بهنجار بودن مرزهای خانواده به‌صورت طبیعی با کارآمدی خانواده ارتباط خواهد داشت؛ چراکه تعاملات قانونمند اعضای خانواده به حفظ ساختار، عدم ورود و دخالت سایرین، پیوستگی و مشارکت بیشتر اعضای خانواده، حفظ و تقویت تفرد اعضا و کل سیستم خانواده و قانونمندی اعضا در حل بحران‌های داخلی خانواده خواهد شد، که در نهایت برآیند کلی آن، کارآمدی بیشتر فردی و خانوادگی خواهد بود (شاهسوار و کچویی، ۱۳۹۸). این هدف زمانی محقق خواهد شد که تأثیر عوامل مختلف روانی، معنوی و رفتاری زوجین بر کارآمدی خانواده تبیین و مشخص شود. تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین از جمله ویژگی‌های است که می‌تواند جنبه‌های خاصی از عملکرد زوجین را در زمینه‌های گوناگون در بستر خانواده روشن سازد. چنان‌که گذشت بین تمایز یافتگی و همدلی عاطفی زوجین با مرزهای زوجینی و بالتبع با کارآمدی زندگی زناشویی رابطه وجود دارد و عدم آنها پیش‌بینی‌کنندهٔ اختلاف زناشویی بوده است. در نظام‌های زناشویی تمایز یافته، همسران به یکدیگر اجازه می‌دهند که نقشی نرمش‌پذیرتر و رابطه‌ای صمیمانه‌تر داشته باشند و تفاوت عقاید یکدیگر را تحمل و واکنش هیجانی کمتری را تحمل کنند. به سخن دیگر، برای اینکه مشکلات کمتری داشته باشند در پاسخ به عواطف دیگران آرامش خود را حفظ نمایند (بوئن، ۱۹۷۸)، انعطاف‌پذیری بیشتری را در نقش‌شان روا داشته، ارتباطات صمیمانه را مجاز می‌دانند، تفاوت از عقایدشان را تحمل می‌کنند و انفعال هیجانی کمتری را تجربه می‌کنند. چنین زوج‌هایی هنگام مواجهه با تضاد دارای تحمل بیشتری نسبت به اختلاف‌ها هستند و در نتیجه تهدید کمتری را احساس می‌کنند (هیل، ۲۰۰۹). این افراد ممکن است عواطف شدیدی را تجربه کنند، اما توسط این عواطف تحلیل

نمی‌روند و واکنش این دسته افراد کنترل شده است. زمانی که تجربه‌های درونی یا تعاملات بین فردی بسیار تنش‌زا باشد، افراد تمایز یافته لزومی احساس نمی‌کنند که از لحاظ عاطفی از دیگران جدا شوند و منطقی و مسئولانه تصمیم‌گیری می‌نمایند (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۰۳).

بنابراین با توجه به اینکه ارتباط و تأثیرگذاری سازندهٔ هریک از زیرنظام‌ها در ساختار خانواده منوط به ایجاد مرزهای بهنجار در خانواده و بین زیرنظام‌ها با یکدیگر است، ویژگی‌های ارتباطی مانند همدلی عاطفی و ویژگی‌های شخصیتی همچون تمایز یافتگی زوجین زمانی منجر به تحقق کارکردها و در نتیجه کارآمدی نظام خانواده می‌شود که مرزبندی و رعایت حریم همسران محقق شده باشد. رعایت مرزها در روابط افراد موجب درک بهتری از احساسات، نگرش‌ها، رفتارها، انتخاب‌ها، محدودیت‌ها، ارزش‌ها، خواسته‌ها، افکار، استعدادها، حساسیت‌ها و... با یکدیگر شده و تکلیف خود را نسبت به خود و نسبت به شریک زندگی خود می‌دانند و سعی می‌کنند هماهنگ و با رعایت مرزها رفتار نمایند. مرزها به افراد کمک می‌کنند که بین اولویت‌های خود و همسرشان تعادل برقرار کنند. نادیده گرفته شدن مرزهای زوجینی موجب سلب حق آزادی و انتخاب همسران و فضایی آکنده از تنش، نادیده انگاشته شدن، احساس حقارت و عدم صمیمت می‌شود. احترام متقابل، اعتماد و صداقت، مسئولیت‌پذیری نسبت به یکدیگر، پیشرفت و توسعهٔ فردی دو طرف، تداوم و تقویت همدلی و پرورش عشق میان زوجین و در نهایت کارآمدی خانواده از جمله نتایجی است که با رعایت حد و مرزها در ارتباطات زوجینی حاصل می‌شود. در مقابل، ورود به فاصله‌های روان‌شناسی افراد موجب سلب حق آزادی، احساس عدم امنیت شدن، احساس تنش، عدم صمیمت و عدم مسئولیت‌پذیری و بی‌توجهی به کارکردهای خانواده و در نهایت ناکارآمدی نظام خانواده می‌گردد؛ زیرا تحقق کارکردهای صحیح خانواده، مبتنی بر تعاملات صحیح بین اعضا و تحقق نقش‌های صحیح هریک از اعضا جهت نیل به هدف واحد است.

نهاد خانواده همواره نیازمند مراقبت می‌باشد تا رشد پیدا کند و پرورش یابد و در نهایت به کمال برسد. مراقبت از خانواده نیازمند آگاهی و دانش کافی می‌باشد. زوجین به‌عنوان اثربخش‌ترین اعضای این نهاد می‌توانند با یادگیری مهارت‌هایی مانند تمایز یافتگی، همدلی، رعایت حدود و مرزها و... به شکل موفقیت‌آمیزی عمل کنند و این نهاد نوپا را به کمال شایسته خود برسانند.

منابع

- آذربایجانی، مسعود و شجاعی، محمدصادق (۱۴۰۱). *روان‌شناسی در نهج البلاغه*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- احدی، حسن و علیزاده اصل، افسانه (۱۳۹۰). پیش‌بینی کیفیت زندگی دانشجویان دختر بر اساس متغیرهای تمایز یافتگی و تاب‌آوری. *زن و مطالعات خانواده*، ۴(۱۴)، ۲۷-۴۲.
- اسکیان، پرستو (۱۳۸۴). *بررسی تأثیر سایکودرام بر افزایش تمایز یافتگی فرد در خانواده اصلی در دانش‌آموزان دختر دبیرستان منطقه ۵ تهران*. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد مشاوره. دانشکدهٔ روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه تربیت معلم.

افضلی، نیلوفر و باباخانی، نرگس (۱۳۹۸). تمایز یافتگی خود، سخت‌رویی، سبک‌های حل تعارض و سازگاری زناشویی. *هفتمین کنگره انجمن روان‌شناسی ایران*. تهران.

بخشی‌پور، باب‌الله؛ اسدی، مسعود؛ کیانی، احمد رضا؛ شیرعلی‌پور، اصغر و احمد دوست، حسین (۱۳۹۱). رابطه عملکرد خانواده با تعارضات زناشویی زوج‌های در آستانه طلاق. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۳(۲)، ۱۹-۱۰. بخشی‌زاده، فاطمه؛ سامانی، سیامک؛ خیر، محمد و سهرابی، نادره (۱۳۹۸). آزمون مدل علی تمایز یافتگی و رضایت زناشویی. *زن و جامعه*، ۱۰(۳)، ۴۶-۳۱.

بستان، حسین (۱۳۹۲). *نظریه‌سازی دینی در علوم اجتماعی با تطبیق بر جامعه‌شناسی خانواده*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

بشارت، محمدعلی؛ خدابخش، محمدرضا؛ فراهانی، حجت‌الله و رضازاده، محمدرضا (۱۳۹۰). نقش واسطه‌ای خودشیفتگی در رابطه بین همدلی و کیفیت روابط بین‌شخصی. *روان‌شناسی کاربردی*، ۲۳-۷(۲)، ۲۳-۷. بنی‌جمال، شکوه‌السادات؛ یزدی، سیده منوره و نفیسی، غلامرضا (۱۳۸۳). ریشه‌یابی از هم‌پاشیدگی خانواده‌ها در رابطه با ویژگی‌های روانی - اجتماعی دختران و پسران قبل از ازدواج. *علوم تربیتی و روان‌شناسی اهواز*، ۱۱(۲۰۱)، ۱۴۳-۱۷۰.

تاجیک، زینب (۱۳۹۴). *پیش‌بینی همدلی و کیفیت زندگی دانشجویان زن متأهل بر اساس الگوهای ارتباطی و تمایز یافتگی خود*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه الزهراء.

تقیان، حسن و قاسمی مروج، مهدی (۱۳۹۹). پیش‌بینی تعهد زناشویی بر اساس تمایز یافتگی زوجین با نقش میانجی مرزهای زوجینی خانواده. *پژوهش‌های روان‌شناسی اسلامی*، ۱۳(۱)، ۳۷-۲۱.

جعفری، زهرا؛ شریفی، فاطمه و هوشیاری، جعفر (۱۳۹۸). رابطه هوش هیجانی و کارآمدی بینشی، اخلاقی و حقوقی خانواده در طلاب خواهر متأهل جامعه المصطفی العالمیه. *پژوهش‌های روان‌شناسی اسلامی*، ۲(۲)، ۶۶-۴۹.

چهار دوست، سوسن؛ علاء‌الدینی، زهره و براتی، هاجر (۱۳۹۸). نقش هوش موفق و همدلی عاطفی در رضایت زناشویی با در نظر گرفتن نقش تعدیل گر سن. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۱(۴۱)، ۱۵۶-۱۳۹.

حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۴ق). *وسائل الشیعه*. قم: مؤسسه آل‌البیت.

حلی اسدی، احمد بن محمد بن فهد (۱۴۰۷ ق). *عدة الداعی و نجاح الساعی*. بیروت: دار الکتب اسلامی.

حیرانی، محمدحسین و حیرانی، امیرحسین (۱۳۹۹). همبستگی خانواده با همدلی عاطفی در بیماران مبتلا به دیابت نوع دو، چهارمین همایش ملی روان‌شناسی دانشگاه پیام نور رشت.

رسولی، آراس (۱۳۹۵). تدوین الگوی کارکرد خانواده بر اساس مؤلفه‌های امید، صمیمیت و تعارضات زناشویی زوجین. *زن و جامعه*، ۷(۳)، ۶۰-۳۹.

روشن‌نژاد، نجمه؛ بیان‌فر، فاطمه و طالع‌پسند، سیامک (۱۳۹۸). پیش‌بینی سازگاری زناشویی زوج‌های جوان بر مبنای ویژگی‌های شخصیتی، تمایز یافتگی خود و سرسختی. *روان‌شناسی بالینی*، ۱۱(۱)، ۱۰۶-۹۳.

زرگر، فاطمه و نشاط‌دوست، حمیدطاهر (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر در بروز طلاق در شهرستان فلاورجان، *خانواده‌پژوهی*، ۳(۳)، ۷۴۹-۷۳۷.

زینعلی تاجانی، شینا و بشری، حسین (۱۳۹۹). بررسی روابط عاطفی و کارآمدی خانواده در زمان کرونا. *اولین همایش ملی آسیب‌شناسی روانی*. اردبیل.

سلیمان‌زاده موسوی، ملیحه‌سادات (۱۳۹۴). پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس سبک‌های دلبستگی و مؤلفه‌های تمایز یافتگی. *کنفرانس بین‌المللی مدیریت و علوم انسانی*.

سلیمی علویجه، فاطمه؛ پذیرا، رقیه و نامور، هومن (۱۳۹۸). پیش‌بینی کیفیت زندگی بر اساس تمایز یافتگی خود در مبتلایان به فشار خون، دومین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و علوم انسانی.

شاهسوار، محبوبه و کچویی، فرزانه (۱۳۹۸). پیش‌بینی کارآمدی خانواده بر اساس مرزهای بیرونی خانواده و خردمندی زوجین. *پژوهش‌های روان‌شناسی اسلامی*، ۲(۳)، ۵۴-۳۵.

شاهوران فرد، سعیده (۱۳۹۴). مرزهای ایمن، حفظ مرزها در خانواده‌های سالم. *رشد آموزش مشاور مدرسه*، ۴۰، ۶۱-۵۷.

شعبانی، عین‌الله (۱۳۸۲). *بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای طلاق در شهر تبریز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. تهران.

- صفورائی پاریزی، سلیمه (۱۳۹۷). بررسی رابطه تنظیم شناختی هیجان با کارآمدی خانواده و رضایت از زندگی و تبیین آن بر اساس منابع اسلامی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی اسلامی. دانشگاه قرآن و حدیث. قم.
- صفورائی پاریزی، محمدمهدی (۱۳۹۲). شاخص‌های کارآمدی خانواده، پژوهش‌نامه مطالعات اسلامی زنان و خانواده، ۵۸-۳۹، (۱۱).
- صفورائی پاریزی، محمدمهدی (۱۳۸۸). اثربخشی رعایت آموزه‌های اخلاق اسلامی در کارآمدی خانواده. معرفت اخلاقی، ۱۱(۱)، ۱۱۸-۹۱.
- طالبی، مریم و غباری بناب، باقر (۱۳۹۱). رابطه تمایز یافتگی خود، هوش هیجانی و رضایت زناشویی در مراکز مشاوره شهر شاهرود. زن و مطالعات خانواده، ۵(۱۸)، ۳۲-۱۵.
- عزیزی، آرمان؛ رحمانی، شمس‌الله؛ ویسی، فرشید؛ محمدی، فاروق و فتحی، حسام (۱۳۹۵). پیش‌بینی افزایش و کاهش طلاق با توجه به نقش خانواده همسر در زندگی خصوصی. سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، ۱۵۱.
- علی‌اکبری دهکردی، مهناز (۱۳۸۹). رابطه عملکرد جنسی زنان با سازگاری زناشویی. علوم رفتاری، ۴(۳)، ۲۰۶-۱۹۹.
- علیکی، محمود و نظری، علی محمد (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین تمایز یافتگی و رضایت زناشویی. پژوهش‌های مشاوره، ۲۴-۷، (۲۶)۷.
- علینی، محمد (۱۳۹۳). بررسی کارکردهای خانواده در شکل‌گیری سبک زندگی اسلامی. اسلام و مطالعات اجتماعی، ۴(۱)، ۱۰۷-۷۸.
- فتوت، فاطمه؛ قهاری، شهربانو و سالمی خامنه، علیرضا (۱۳۹۸). سبک‌های ابرازگری هیجانی، همدلی عاطفی، رضایت زناشویی با میانجیگری سبک دلبستگی در مادران کودکان ای دی ای دی، پرستار و پزشک در رزم، ۷(۲۵)، ۴۰-۳۳.
- فعله‌کار، اشکان؛ بردن، زهرا؛ دانایی کوشا، منا؛ امانی، امید و مقدم‌فر، نصیره (۱۳۹۸). ارتباط تمایز یافتگی خود و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با رضایت زنان متقاضی طلاق، پژوهش پرستاری ایران، ۱۴(۶)، ۳۴-۲۶.
- قاسمی مقدم، مریم و علی‌آبادی، زکبه (۱۳۹۳). بررسی میزان پیش‌بینی‌پذیری عملکرد خانواده توسط تمایز یافتگی خود در بانوان متأهل شهر قم. ششمین کنگره ملی آسیب‌شناسی خانواده (و جشنواره ملی خانواده‌پرویی).
- کاظمیان، سمیه و دلاور، علی (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین تمایز یافتگی با میزان تمایل به اعتیاد در مردان متأهل. نظم و امنیت انتظامی، ۴(۴)، ۱۱۵-۱۰۵.
- کریمی وردنجانی، محمد (۱۳۹۵). ارزیابی مدل رابطه بین خانواده اصلی و رضایت زناشویی با میانجیگری تعهد زناشویی و همدلی زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران اهواز. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- کشاورز افشار، حسین؛ قنبریان، الهه؛ جبلی، سیدجلیل و سعادت، سیدحسن (۱۳۹۷). رابطه بین تمایز یافتگی خود و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با مؤلفه‌های عملکرد خانواده در زنان نظامیان شهر تهران. طب نظامی، ۲۰(۶)، ۶۴۴-۶۳۵.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- گلدنبرگ، هربرت و گلدنبرگ، آیرین (۲۰۰۳م). خانواده درمانی. ترجمه مهرداد فیروزبخت. تهران: رسا.
- متقی هندی، علی بن حسام‌الدین (۱۴۱۹ق). کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال. بیروت: دار الکتب العلمیه.
- مجد، مریم؛ راضی، کمال؛ موسوی، مژگان و کاظمی، زینب (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین ابعاد تمایز یافتگی خود با ابعاد رضایتمندی زناشویی در دانشجویان متأهل دانشگاه علوم تحقیقات فارس. دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی. تهران.
- محمدی ری‌شهری، محمد (۱۳۸۴). میزان/الحکمه، تهران: دار الحدیث.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱). اخلاق در قرآن. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۷). اخلاق در قرآن. قم: مدرسه امام علی بن ابیطالب.
- ملفت، حسین و احمدی، حبیب (۱۳۸۱). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش زوجین به طلاق در شهرستان داراب. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. دانشگاه شیراز.
- موسوی، پانته‌آ؛ خسروی، زهره و دهشیری، غلامرضا (۱۳۹۶). ساختار عاملی مدل همدلی بر اساس پرسش‌نامه بهره همدلی در یک نمونه بزرگسال ایرانی. تازه‌های علم‌شناختی، ۱۹(۱)، ۹۰-۷۵.

- مینوچین، سالوادور (۱۹۷۴م). *خانواده و خانواده درمانی*. ترجمه باقر ثنائی. تهران: امیرکبیر.
- نادری، لیلا؛ مولوی، حسین و نوری، ابوالقاسم (۱۳۹۴). پیش‌بینی رضایت زناشویی زوجین شهر اصفهان بر اساس همدلی و بخشودن. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۶(۴)، ۷۵-۶۹.
- نصری، سپیده (۱۳۹۹). بررسی رابطه مهارت‌های حل تعارض و تمایز یافتگی خود با رضایت زناشویی در زنان متأهل ساکن منطقه ۵ تهران. هشتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روان‌شناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران. تهران.
- نوری، حسین بن محمد تقی (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. قم: مؤسسه آل‌البیت.
- همای، رضوان و دشت‌بزرگی، زهرا (۱۳۹۷). همبستگی تمایز یافتگی خود و خوش‌بینی با مسئولیت‌پذیری و رضایت زناشویی در دانشجویان پرستاری. *مدیریت ارتقای سلامت*، ۷(۲)، ۵۸-۶۴.
- هوشیاری، جعفر؛ تقیان، حسن و صفورائی، محمدمهدی (۱۳۹۵). هنجاریابی مجدد پرسش‌نامه سنجش کارآمدی خانواده با استفاده از نظریه پرسش - پاسخ. *پژوهش مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ۱۰(۱۹)، ۹۹-۱۱۷.
- هوشیاری، جعفر؛ صفورائی، محمدمهدی؛ جزایری، سیدحمید و تقیان، حسن (۱۳۹۹). تبیین مرزهای خانواده بر اساس قرآن کریم و ساخت پرسش‌نامه سنجش آن، پایان‌نامه دکتری تخصصی. مؤسسه آموزش عالی علوم انسانی جامعه المصطفی العالمیه.
- هی‌لی، جی (۱۹۷۶م). *روان درمانی خانواده*. ترجمه باقر ثنائی. تهران: امیرکبیر.
- Arkister, J. & Stevenson, H. (1991). Identifying family at risk: Exploring the MC Master family assessment device. *Journal of family therapy*, 13(4)411-421.
- Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. New York: Jason Aaronson. 25-39.
- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113-126.
- Drak, J. R. (2011). Differentiation of self inventory short form: creation and initial evidence of construct validity. Missouri-Kansas.
- Duarte, J., Pinto-Gouveia, J. & Cruz, B. (2016). Relationships between nurses' empathy, self-compassion and dimensions of professional quality of life: A cross-sectional study. *International Journal of Nurs Studies*. 60, 1-11.
- Elizur, J. Minuchin, c. (1990). Institutionalizing Madness: Families, Therapy and Society, Hardcover, Basic Books; 1st edition (December 21, 1989).
- Haws, W. & Mallinckrodt, B. (2007). Separation-individuation from family of origin and marital adjustment of recently married couple. *American Journal of Family Therapy*, 26(4), 293-307.
- Hill A. (2009). Predictors of relationship satisfaction: the link between cognitive flexibility, compassionate love and level of differentiation. Los Angeles, California: Alliant International University; 2008.
- Ickes, William. (2013). Empathic accuracy in close relationships, p. 348-373.
- Konrath, S., Meier, B. P., Bushman, B. J. (2018). Development and validation of the Single Item Trait Empathy Scale (SITES). *Journal of research in personality*, 73, 11-22.
- Peleg, O. (2005). The relation between differentiation and social anxiety: what can be learn from students and their parents? *The American journal of family therapy*, 33, 167-183.
- Piazzesi, Chiara. Blais, Martin & Belleau, Hélène. (2019). Nouvelles frontières de l'intimité conjugale et familiale, openedition Journal, Numéros 34.
- Richards, E. (1989). Self-reports of differentiation of self and marital compatibility as related to family functioning in the third and fourth stages of the family life cycle. *Nursing Practice*, 3(3), 177-80.
- Skowron E. A. (2000). The role of differentiation of self in marital adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 229-237.
- Skowron E, Friedlander M. (1998). The differentiation of self inventory: development and initial validation. *Journal of Counseling Psycho*, 28, 235-46.

- Skowron, E. A. & Schmitt, A. T. (2003). Assessing interpersonal fusion: Reliability and validity of a new DSI fusion with others subscale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29, 209-222.
- Sousa, A. D. McDonald, S. Rushby, J. Li. S. Dimoska, A. James, C. (2010). Understanding deficits in empathy after traumatic brain injury. *The role of affective responsivity*, 47(5):526-35.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2008).
- Stocks, E. L., Lishner, D. A., Decker, S. K. (2009). Altruism or psychological escape: Why does empathy promote prosocial behavior? *Europaian Journal of Social Psychology*, 39(5), 649-665.
- Thompson, M. A. & Barnctt, S. T. (1995). The role of perspectivetaking and empathy in childrens Machiavellianism, prosocial behavior and motive for helping. *Journal of Genetic Psychology*. 148(3). 295-305.
- Tognetti Arnaud, Doat David, Dubois Dimitri, Romaniuc Rustam (2019). Does the presence of a physically disabled person in the group increase cooperation? An experimental test of the empathy-altruism hypothesis Cooperation between individuals with and without disabilities, Karolinska Institutet, Department of Clinical Neuroscience, Division of Psychology, Nobels väg 9, 171 65 Solna, 1-15.
- Tuason, M. T. & Fricdlander, M. L. (2000), Do parents, differentiation levels predict those of their adult children? And other tests of Bowen theory in Philippine sample. *Journal of counseling psychology*, 47(1), 27-35.

